

SISTEM INTERNIH KONTROLA U SPREČAVANJU PRANJA NOVCA I DRUGIH OBLIKA PREVARA

Doc.dr. Muhamed Bajrić, email: ba.muhamed@yahoo.com

Lejla Skopljak, MA, email: lejla.skopljak@iu-travnik.com

Internacionalni univerzitet Travnik u Travniku, Bosna i Hercegovina

Sažetak: U današnjim uslovima jake tržišne konkurencije veoma je važno za sve organizacije da na originalan način pristupe izgradnji vlastitog sistema internih kontrola koji će im pomoći da povećaju svoje šanse za poslovni uspjeh kroz uspješno upravljanje rizicima i internim kontrolama. Da bi povećale svoju sigurnost poslovanja, neke organizacije su gradile paralelnu liniju upravljanja rizicima. To se pokazalo veoma loše za jedinstveni oblik rukovođenja i donošenja odluka. Zbog toga, često kažemo: procjena i upravljanje pojedinim rizicima je odgovornost svih u organizaciji. Učinkovito upravljanje rizicima i internim kontrolama, ako se pravilno provodi kao integralni dio upravljanja organizacijom, jeftiniji je i zahtijeva manje truda nego se baviti posljedicama i nastalim štetama. U svemu ovome velika je uloga profesionalnih računovođa koji mogu doprinijeti boljem razumijevanju pojedinih vrsta rizika od strane onih koji upravljaju organizacijom, kao i povezivanjem pokazatelja poslovanja sa određenim rizicima u okruženju, mogu umnogome olakšati donošenje upravljačkih odluka. Ocjena i unapređenje upravljanja rizicima i internim kontrolama su među osnovnim zadacima profesionalnih računovođa. U provođenju revizije poslovanja organizacije jedan od najvažnijih postupaka revizora jeste ocjena uspješnosti funkcionisanja internih kontrola. Bolja ocjena internih kontrola smanjuje obim posla revizora i smanjuje sve vrste revizijskog rizika a prevashodno rizika od neotkrivanja određenih grešaka, nepravilnosti i prevara.

Ključne riječi : Nadzor nad poslovanjem, interna kontrola, prevare, pranje novca, nezakonite radnje

INTERNAL CONTROLS IN THE PREVENTION OF MONEY LAUNDERING AND OTHER FORMS OF FRAUD

Abstract: In the present conditions of strong market competition it is very important for all organizations to have original approach in building their own system of internal controls that will help them to increase their chances of business success through successful risk management and internal control. In order to increase security of business, some organizations have to built a parallel line of risk management. This has been shown as very bad unique form of leadership and decision-making. Therefore, we often say: assessment and management of individual risks is the responsibility of everyone in the organization. Effective risk management and internal controls, if it is properly implemented as an integral part of organizational management is cheaper and requires less effort than deal with the consequences of the damage incurred. In all of this it is the big role of professional accountants who can contribute to a better understanding of individual risk by those who manage the organization, as well as linking performance indicators to certain risks in the environment, can greatly facilitate on management decisions. Evaluation and improvement of risk management and internal controls are among the main tasks of professional accountants. In conducting the performance audit of the organization one of the most important methods of auditors is rating the success of internal control. Better assessment of internal control reduces the workload of auditors and reduces all types of audit risk and primarily the risk of non-disclosure certain errors, irregularities and fraud.

Keywords: Control over the business operations, internal control, fraud, money laundering, illegal actions

1. Uvod

Različito je definisanje prevara u ekonomskoj i pravnoj literaturi, a pogotovu u zakonskoj legistativi pojedinih zemalja. Ekonomska struka preferira definiciju koja je data u Mrev-S (Međunarodni revizorski standardi), prevara – namjerna radnja jedne ili više osoba unutar menadžmenta, onih koji su zaduženi za upravljanje, zaposlenika ili trećih strana, koja uključuje varanje kako bi se stekla nepravedna ili nezakonita korist.⁴⁸⁹ Za razliku od prevare kod grešaka imamo odsutnost namjere, te samim tim one su proizvod drugih objektivnih i subjektivnih okolnosti. Najčešće greške su one:

- koje nastaju pri prikupljanju dokumentacije ili pri njenoj obradi u postupku izrade finansijskih izvještaja,
- nerazumne računovodstvene procjene koje vode precjenjivanju činjenica ili pak pogrešne interpretacije činjenica,
- koje nastaju pogrešnom primjenom računovodstvenih principa u vezi sa iznosima, vrstama i načinom prezentacije ili objavljivanja.⁴⁹⁰

Prevare se zasnivaju na sljedećim elementima:

- lažna prezentacija činjenica koje imaju značajan karakter,
- svijest počinioca o tome da je predstavljanje lažno ili ispoljavanje potpore nemarnosti za istom,
- lice koje prima informaciju tretira je kao pouzdanu i oslanja se na nju pri donošenju odluka,
- zahvaljujući predhodno navedenom nastaju finansijske štete, a koje snose korisnici informacija.⁴⁹¹

Osnovni razlog koji dovodi do pojave prevara je uvjerenje rukovodioca, računovođa, revizora, pravnika i bankara da mogu ispuniti svoje obaveze kako ne bi uništili svoj ugled ili ostali bez svoje finansijske budućnosti. Preduslov ostvarenja njihovih ciljeva se ogleda u slabostima internih i eksternih kontrola, odnosno njihovom nepostojanju. Pad cijena rada revizora usljed sve većeg uticaja teorije konkurentnosti (veća ponuda, niži troškovi) dovodi i do pada kvaliteta revizorskih usluga koji nikad nije bio u interesu uprava i vlasnika. Prelazak računovodstvenog izvještavanja o rezultatima na osnovu poslovnih i društvenih navika na izvještavanje prema računovodstvenim standardima. Virtualizacija računovodstva pomoću standarda je zamijenila pravu poslovnu praksu i navike društva, ne uzimajući u obzir njihove lokalne posebnosti. Prelazak društvenih normi na standardna rješenja u računovodstvu i reviziji bio je postupan i spor proces u okviru kojeg su formalni standardi zahtijevali formalnu prisilu kako bi osigurali efikasnost primjene.

Privredni kriminalitet obično definišu kao vrstu delikvencije i oblik kriminalnih pojava koje nastaju povredama propisa u privrednom i finansijskom poslovanju. Kriminološke i

⁴⁸⁹ MrevS-240“Revizorove odgovornosti u vezi s prevarama u reviziji finansijskih izvještaja“, tač.11a.

⁴⁹⁰ Škarić Jovanović K., (2009), *Forenzičko računovodstvo- instrument zaštite interesa računovodstvene javnosti*,

Zbornik radova 13.Kongres SRRRS,Banja Vrućica

⁴⁹¹ Ibidem.

sociološke discipline u pojam privredni kriminalitet uključuju: krivična djela, privredne prestupe, prekršaje, kao i djela usmjerena ka materijalnim dobrima tzv. spoljnom ugrožavanju. Ekonomski kriminal je opisan u Preporuci Vijeća Evrope R(81)12 iz 1981.godine kao kriminal koji dovodi do gubitka javnih prihoda, proizvodi negativne posljedice po društvo u cjelini, te kao takav šteti domaćoj i međunarodnoj ekonomiji i utječe na smanjenje povjerenja u ekonomski sistem. U BiH, porezne i carinske prevare se bilježe kao glavne kriminalne aktivnosti organizovanih kriminalnih grupa. Najčešća vrsta ovakve prevare zasniva se na „fiktivnim firmama i prometu“, na osnovu kojeg se prikazuju „fiktivni“ ulazni porez, te se slijedom toga nelegalno traži povrat PDV-a. Ove firme se uglavnom koriste za trgovinu, a onda „se gas“ ili bankrotiraju, kako bi izbjegle zakonsku obavezu plaćanja poreza. Ovo je samo jedan od mnogobrojnih načina koji se otkrivaju vezano za postojanje fiktivnih firmi, pranje novca, porezne utaje i sl.⁴⁹²

Zbog svog dominantnog međunarodnog karaktera, rezultirali su i brojni pokušaji definisanja pranja novca, a najčešće u primjeni u stranoj literaturi imaju definicije koje u sebi sadrže uže i šire značenje pranja novca. U širem smislu, pranje novca definišemo kao proces u kome se prihodi, za koje postoji osnovana sumnja da su stečeni kriminalnom aktivnošću, prenose, prebacuju, transformišu, razmjenjuju ili mijenjaju legalnim sredstvima, radi skrivanja ili prikrivanja prave prirode sticanja prihoda. Pranje novca u užem smislu predstavlja radnju ili pokušaj radnje kojom se skriva ili prikriva nelegalno porijeklo sredstava, tako da izgleda da ona potiču iz legalnih izvora.⁴⁹³

Koruptivne radnje omogućuju profit i nepripadajuće pogodnosti inicijatoru korupcije, kao i određene pogodnosti za onoga koji je inicirao određenu aktivnost ili profit inicijatoru koruptivne radnje nezakonito omogućio. Korupcija se pojavljuje u različitim oblicima i promjenjivog je inteziteta, ali uvijek ima negativan utjecaj u svim društvima.⁴⁹⁴

1. SISTEM INTERNIH KONTROLA U SPREČAVANJU I OTKRIVANJU PREVARA

U svim područjima ljudskog rada zastupljen je neki oblik kontrole ili nadzora. Svako područje nadzora ima svoje specifičnosti u pogledu ovladavanja i posljedica, pa u tom kontekstu razlikujemo tri vrste nadzora:

- kontrola,
- revizija,
- inspekcija poslovanja.

Između ostalog, nadzor se može posmatrati i sa stanovišta ko ga izvodi, vlastite snage ili izvan sistema. U tom kontekstu možemo govoriti o:

1. Internom nadzoru unutar poslovnog sistema (budžetske jedinice), internoj kontroli kao polaznoj osnovi, i internoj reviziji kao obliku naknadnog nadzora.

⁴⁹² Studija o organizovanom kriminalu u BiH, Centar za sigurnosne studije-BiH, Sarajevo 2014., str. 60.

⁴⁹³ Studija o organizovanom kriminalu u BiH, Centar za sigurnosne studije-BiH, Sarajevo 2014., str. 50.

⁴⁹⁴ Ibidem..str 87.

2. Eksterni nadzor obavljaju organi izvan poslovnog sistema i uglavnom predstavlja ex-post tj. izvodi se naknadno a osnovni oblici su:
- inspeksijska kontrola i
 - vanjska revizija.

Osnovna razlika između unutrašnjeg i vanjskog nadzora je u postojanju interne kontrole kao obliku kontinuiranog nadzora nad poslovanjem poslovnog sistema a to joj daje mogućnosti korektivnog djelovanja u toku samog procesa proizvodnih aktivnosti. Svi ostali oblici nadzora (inspeksijska kontrola, interna i eksterna revizija-manje više konstatuju nepravilnosti po principu ex-post.) doprinose otklanjanju posljedica kada su se nepravilnosti desile. Zbog svoje osobnosti da djeluje preventivno i u toku trajanja procesa, interna kontrola predstavlja najvažniji oblik nadzora u otkrivanju i sprečavanju prevara. Politike, procedure, prakse i organizacijske mjere izražene su kako bi pružile razumnu garanciju da će se poslovni ciljevi postići, te da će se neželjeni događaji spriječiti ili pravovremeno ustanoviti i ispraviti, predstavljaju osnovnu sadržinu internih kontrola. Interna kontrola je proces, odnosno skup aktivnosti koji nisu samo sebi svrha, nego ih treba shvatiti kao sredstvo za postizanje postavljenih ciljeva. Internu kontrolu provode svi zaposleni na svim nivoima i organizacijskim jedinicama. Od interne kontrole može se očekivati osiguranje razumnog, ali ne i apsolutnog uvjerenja. Dobro organizovane interne kontrole trebale bi u startu da imaju procjenu mogućih faktora rizika za moguće pojave prevara ili grešaka za svoju jedinicu (preduzeće). Faktori rizika mogu se procijeniti i posložiti prema važnosti ili eventualnoj učestalosti dešavanja.

2.1. Faktori rizika prevara vezani uz pogrešne prikaze nastale lažnim finansijskim izvještavanjem:

Podsticaji/pritisци: finansijska stabilnost ili profitabilnost ugrožena je ekonomskim, industrijskim ili poslovnim uvjetima subjekta, kao što su (ili na koje upućuje);

- visok nivo konkurencije ili zasićenosti tržišta, praćen padajućim maržama;
- visoka osjetljivost na nagle promjene, kao što su promjene tehnologije, zastarjelost proizvoda ili kamatne stope;
- značajan pad u potražnji kupaca i sve više poslovnih neuspjeha u industriji ili cjelokupnoj ekonomiji;
- operativni gubici koji dovode do prijetnje od bankrota, likvidacije ili neprijateljskog preuzimanja;
- ponavljajući negativni gotovinski tokovi iz poslovanja ili nemogućnost generiranja gotovinskih tokova iz poslovanja, pri čemu se izvještava o zaradi i rastu zarada;
- nagli rast ili neuobičajna profitabilnost, pogotovo u poređenju sa drugim društvima u istoj industriji; i
- novi računovodstveni, zakonski ili regulatorni zahtjevi.⁴⁹⁵

Postoji jak pritisak da menadžment ispuni zahtjeve ili očekivanja trećih strana zbog:

- nivoa profitabilnosti ili trendova koje očekuje investicioni analitičari, institucionalni investitori, značajni kreditori ili ostale vanjske strane (pogotovo očekivanja koja su neopravdano agresivna ili nerealna) uključujući očekivanja koja podstiče menadžment

⁴⁹⁵ MrevS-240, dodatak D-1, str.189.

XIV MEĐUNARODNA KONFERENCIJA
*KORPORATIVNA SIGURNOST U BIH I ZEMLJAMA ZAPADNOG BALKANA
SA EKONOMSKOG, PRAVNOG I KOMUNIKOLOŠKOG ASPEKTA*
XIV INTERNATIONAL CONFERENCE
*CORPORATE SECURITY IN B&H AND THE WESTERN BALKAN COUNTRIES
FROM ECONOMIC, LEGAL AND COMMUNICATION ASPECT*

16.-17. Decembar/December 2016.

u, na primjer, pretjerano optimističkim izjavama za štampu ili porukama u godišnjem izvještaju;

- potreba pribavljanja dodatnog dužničkog ili vlasničkog finansiranja u cilju održavanja konkurentnosti-uključujući finansiranje značajnih troškova istraživanja i razvoja ili kapitalnih ulaganja;
- granične mogućnosti ispunjavanja zahtjeva kotiranja na berzi ili povrata dugova ili zahtjeva drugih dužničkih uvjeta; i
- pretpostavljenih ili stvarnih negativnih efekata izvještavanja o lošim finansijskim rezultatima na značajne otvorene transakcije, kao što su poslovne kombinacije ili dodjela ugovora.

Dostupne informacije ukazuju da je lična finansijska situacija menadžmenta ili onih koji su zaduženi za upravljanje ugrožena finansijskim poslovanjem subjekta zbog:

- značajnog finansijskog interesa u subjektu;
- značajnih udjela njihovih naknada (na primjer, bonusa, opcija na dionice i aranžmana zarada kod otplate udjela) koji zavisi od ostvarenja agresivnih cijena dionica, operativnih rezultata, finansijske pozicije ili gotovinskog toka; i
- lične garancije za dugovanja subjekata.
- postoji jak pritisak na menadžment ili operativne zaposlenike da ispune finansijske ciljeve određene od strane onih koji su zaduženi za upravljanje, uključujući ciljeve za podsticanje prodaje ili profitabilnosti.

Prilike: Priroda industrije ili poslovanje subjekta pruža prilike za lažno izvještavanje koje može proisteći iz :

- značajnih transakcija s povezanim stranama koje su izvan redovnog poslovanja subjekta ili s povezanim subjektima čije se revizija ne vrši ili čiju reviziju obavlja neko drugo društvo za reviziju;
- snažne finansijske prisutnosti ili mogućnosti dominiranja uslova ili zahtjeva dobavljačima ili kupcima što može rezultirati neprimjerenim ili netržišnim transakcijama;
- imovine, obaveza, prihoda ili rashoda baziranih na značajnim procjenama koje uključuju subjektivne procjene ili neizvjesnosti koje je teško potkrijepiti drugim izvorom;
- značajnih, neobičnih ili visoko kompleksnih transakcija, posebno blizu kraja perioda, koje nameću pitanja „suštine nad formom“;
- značajnih poslovnih aktivnosti lociranih ili obavljenih preko međunarodnih granica u zakonodavstvima gdje postoje drugačija poslovna okruženja i kultura;
- korištenje poslovnih posrednika za koje nema jasne poslovne opravdanosti; i
- značajnih bankovnih računa ili poslovanja ovisnog društva ili podružnice u zakonodavstvima poreznih oaza za koje se čini da nemaju jasne poslovne opravdanosti.

Nadzor nad menadžmentom nije efikasan zbog sljedećeg:

- dominacija jedne osobe ili manje grupe u menadžmentu (u poslovanju kojim ne upravlja vlasnik) bez kompenzirajućih kontrola; i

- nadzor onih koji su zaduženi za upravljanje nad procesom finansijskog izvještavanja i internih kontrola nije efikasan.

Postoje kompleksne ili nestabilne organizacijske strukture, što je evidentno iz sljedećeg:

- poteškoće u određivanju organizacije ili pojedinca koji imaju kontrolni interes u subjektu;
- prekomjerno kompleksne organizacijske strukture koja uključuje neuobičajne pravne subjekte ili menadžerske linije autoriteta;
- čestih promjena višeg menadžmenta, pravnih savjetnika ili onih koji su zaduženi za upravljanje.

Komponente internih kontrola koje su neefikasne kao rezultat sljedećeg:

- neadekvatnog moritoringa kontrola, uključujući automatizirane kontrole i kontrole nad finansijskim izvještavanjem za međuperiod (gdje se zahtijeva eksterno izvještavanje);
- visoke stope odlijeva zaposlenika ili zapošljavanju zaposlenika u računovodstvu, internoj reviziji ili IT, koje nije efektivno; i
- računovodstveni i IT sistemi nisu efikasni, uključujući situaciju koje uključuju značajne nedostatke u internim kontrolama.

2.1.1. Stavovi /Opravdanja:

- Neefiksna komunikacija, implementacija, podrška, ili provođenje vrijednosti ili etičkih standarda subjekata od strane menadžmenta ili komunikacija neprimjerenih vrijednosti ili etičkih standarda;
- Pretjerano učešće nefinansijskog menadžmenta u ili njegova preokupacija izborom računovodstvenih politika ili određivanje značajnih procjena;
- Pretjeran interes menadžmenta u održavanju ili povećanju cijena dionica ili trenda zarada subjekta;
- Praksa obavezivanja menadžmenta prema analitičarima, kreditorima i ostalim trećim stranama na ostvarivanje agresivnih ili nerealističnih prognoza,
- Menadžment pravovremeno ne ispravlja otkrivene značajne nedostatke u internim kontrolama;
- Interes menadžmenta da korištenjem nedozvoljenih sredstava minimizira zarade u izvještajima za porezne svrhe;
- Nizak nivo morala među višim menadžmentom;
- Vlasnik-menadžer ne pravi razliku između ličnih i poslovnih transakcija;
- Neslaganja između dioničara u subjektu pod snažnom kontrolom;
- Konstantni pokušaji menadžmenta da opravda marginalno ili neprimjereno računovodstvo na osnovu značajnosti; i
- Odnos između menadžmenta i trenutnog ili predhodnog revizora je zategnut....⁴⁹⁶

2.2. Faktori rizika koji proizilaze iz pogrešnog prikazivanja kao rezultat zloupotrebe imovine

Podsticaji /Pritisci:

⁴⁹⁶ MrevS-240, dodatak D-1, str.192.

- Lične finansijske obaveze mogu stvoriti pritisak na menadžment ili zaposlenike s pristupom gotovini ili ostaloj imovini koja je pogodna za krađu ili zloupotrebu.
- Loši odnosi između subjekata i zaposlenika s pristupom gotovini ili ostaloj imovini pogodnoj za krađu.

Prilike za zloupotrebu imovine povećavaju se u slučaju:

- velike količine gotovine u blagajni ili koja se procesira;
- stavke zaliha su male po količini, visoke vrijednosti ili velike potražnje;
- lako zamjenjiva imovina, kao što su obveznice na donosioca, dijamanti ili kompjuterski čipovi, i
- materijalna imovina koja je mala po veličini, utrživa ili kojoj nedostaje vidljivo obilježje vlasništva.

Neadekvatna interna kontrola nad imovinom može povećati podložnost za zloupotrebu te imovine.

Stavovi /Opravdanja:

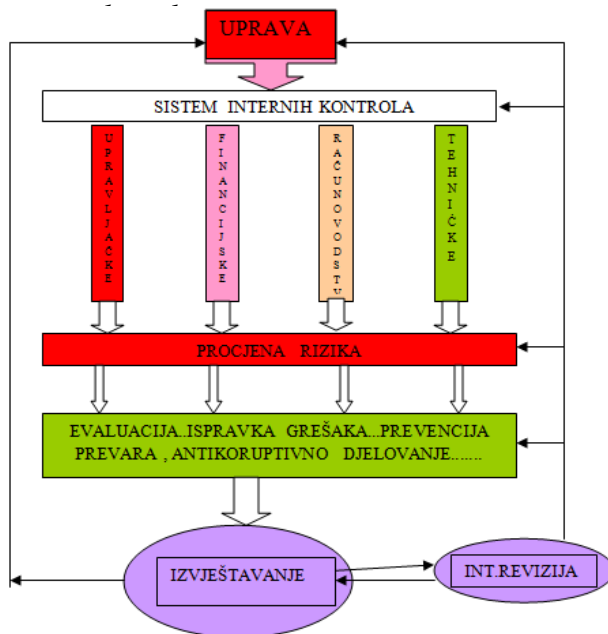
- zanemarivanje potrebe nadzora ili smanjivanje rizika povezanih sa zloupotrebom imovine;
- zanemarivanje internih kontrola nad zloupotrebom imovine kroz zaobilaženje postojećih kontrola ili propustom ispravljanja uočenih nedostataka u internim kontrolama;
- ponašanje kojim se pokazuje nezadovoljstvo subjektom ili njegovim tretmanom zaposlenika;
- promjene u ponašanju ili stilu života koje mogu upućivati da je imovina zloupotrijebljena, i
- toleriranje sitnih krađa.⁴⁹⁷

U predhodnom izlaganju sintetizovane su određene vrste rizika sa kojima se najčešće srećemo prilikom procjena određenih vrsta rizika u konkretnom subjektu ili jedinici. U nekim subjektima upravljanje rizicima i internom kontrolom odstupa od njegove izvorne namjene: smanjenje nesigurnosti pri donošenju važnih odluka i kao podrška ostvarenju postavljenih ciljeva. Upravljanje rizicima sve više je sastavni dio upravljačkih linija i odgovornost svih u datom subjektu. Osiguranje učinkovitog i integriranog sistema za upravljanje rizicima jeste, stvaranje ispravnog okvira za upravljanje rizicima, ka sveobuhvatnom upravljačkom sistemu.

⁴⁹⁷ MrevS-240, dodatak D-1, str.194.

Slika 1. Shematski prikaz organizacije sistema internih kontrola, djelovanja i

Izvor: Kreacija autora

Ako takav sistem sadrži sve elemnte koji su u međusobnom skladu to će doprinijeti da se u svakom trenutku organizacija može oduprijeti određenim oblicima i vrstama rizika. Određene organizacije koje još uvijek nisu uspostavile formalni okvir za integralno upravljanje rizicima, mogu da se oslanjaju na ad-hoc sistem upravljanja krizom čije je krajnji sistem uspostavljanje statusa quo nakon događaja. Integrisani sistem upravljanja podrazumijeva pravljanje u kojemu su svi dijelovi organizacije više kohezivni, integrirani i usklađeni sa ciljevima dok je operativni rad učinkovit, etički i legalan. Faze zrelosti upravljanja rizicima i internim kontrolama u organizaciji mogu se sažeti u sljedećem:

1. nepostojanje integralnog sistema ili ad-hoc upravljanje krizom, kad nešto nije uredi;
2. interne kontrole samo formalno postoje i previše su usmjerene ka vanjskom finansijskom izvještavanju;
3. upravljanje rizicima i interne kontrole djeluju zajednički samo u slučajevima potreba upravljanja krizom-u kriznim momentima;
4. integralno upravljanje rizicima uključujuću i interne kontrole kao sastavni dio organizacije upravljanja sistemom.⁴⁹⁸

Kao što je predstavljeno na sljedećoj šemi interne kontrole i inerna revizija skupa sa menadžmentom predstavljaju jedan integrisani sistem upravljanja rizicima.

⁴⁹⁸ IFAC (International Federation of Accountants) Managing Risik as an Integral Part of Managing an Organization, maj 2015, str.8.

3. ULOGA REVIZIJE I PROFESIONALNIH RAČUNOVOĐA U OTKRIVANJU PRIJEVARA

Primarna odgovornost za prevenciju i detekciju prevara je na onima koji su zaduženi za upravljanje subjektom i na menadžmentu. Važno je da menadžment, uz nadzor onih koji su zaduženi za upravljanje, stavi jak naglasak na prevenciju prevara, što može smanjiti prilike za nastajanje prevare i skrivanje prevare, što može odvratiti pojedince od činjenja prevare zbog vjerovatnoće otkrivanja i kažnjavanja. To uključuje obavezu kreiranja kulture ponašanja i etičkog ponašanja što može biti pojačano aktivnim nadzorom od strane onih koji su zaduženi za upravljanje. U provođenju odgovornosti nadzora, oni koji su zaduženi za upravljanje razmatraju mogućnosti za izbjegavanje kontrola ili drugih neprimjerenih uticaja nad procesom finansijskog izvještavanja, kao što je nastojanje menadžmenta da upravlja zaradama s ciljem utjecaja na percepciju analitičara o poslovanju i profitabilnosti subjekata.⁴⁹⁹

Zakonom o Računovodstvu i reviziji BiH, koji je u primjeni od 01.01.2010⁵⁰⁰ godine definisana je potpuna primjena MRS i MSFI, zatim Međunarodni računovodstveni standardi za javni sektor (MRSJS), prateća uputstva, objašnjenja i smjernice koje donosi Odbor za međunarodne računovodstvene standarde i Međunarodne standarde za mala i srednja preduzeća kao i svi standardi i kodeksi profesionalne etike za profesionalne računovođe i revizore. Na ovaj način otvorena je široka mogućnost za usavršavanje i razvoj računovodstvene i revizijske profesije kako u BiH u cjelini tako i u njenim pojedinim entitetima.

U provođenju svojih poslovnih aktivnosti profesionalne računovođe i revizori nastoje da se u potpunosti pridržavaju svih normi ponašanja koje su obuhvaćene u raznim propisima i objašnjenjima vezano za računovodstvo i reviziju. Za potpunu i nezavisnu primjenu svih MRS i MSFI-a u evidentiranju i prikazivanju poslovnih aktivnosti subjekata nije dovoljno imati dobre propise i računovođe koji ih znaju primijeniti. Prije svega neophodno je postojanje adekvatno pravno uređeno okruženje kao i precizna i odgovorna ostalih subjekata nadzora nad poslovanjem. Pod ovim se prije svega podrazumijeva pravni sistem i sistem inspeksijske kontrola kao i sistem pravosuđa. U poslijeratnom periodu tranzicije u BiH svjedoci smo velikog broja afera od kojih se većina završava u feljtonima dnevne štampe. Ovo ukazuje na pojavu da u BiH nije problem otkrivanje prijevara i utvrđivanje njihovih razmjera nego, prije svega, procesuiranje i sankcionisanje odgovornih lica.

Problem političkog uticaja na funkcionisanje pravnog sistema dovodi do derogacije istog i uvođenja kvazi obaveza profesionalnim računovođama i revizorima. Naime, preovlađuje mišljenje da bi revizori trebali podnositi određene predmete na dalje postupanje. Ovakvo mišljenje potpuno je u suprotnosti sa etikom i kodeksom ponašanja profesionalnih računovođa i revizora. Zakonom o inspeksijskim poslovima jasno je definisano da je podnošenje predmeta na dalje postupanje isključivo u nadležnosti inspeksijskih poslova.

⁴⁹⁹ MRevS- 240 "Revizorove odgovornosti u vezi s prevarama u reviziji finansijskih izvještaja", tač.4.

⁵⁰⁰ Zakon o računovodstvu i reviziji FBiH, Službene novine FBiH, broj 83/09 od 30.12.2009.

16.-17. Decembar/December 2016.

Međutim, kako je inspekcija pod uticajem vladajućih političkih snaga to su njeni (poslovi inspekcije) stalno opterećeni pritiscima i političkim uticajima.

Iako prevara predstavlja širok pravni koncept, za svrhe MrevS-eva, revizor smatra prevare koje uzrokuju značajna pogrešna prikazivanja u finansijskim izvještajima. Za revizora su relevantna dva tipa namjernih pogrešnih prikazivanja-pogrešna prikazivanja koja su rezultat namjernog finansijskog izvještavanja u svrhu prevare i pogrešna prikazivanja zbog zloupotrebe imovine. Iako revizor može sumnjati, ili u rijetkim slučajevima, otkriti nastanak prevare, revizor ne donosi pravne odluke o tome je li prevara stvarno nastala.⁵⁰¹

Profesionalne računovođe i revizori prije svega rade za svog komitenta koji ih je angažovao. U duhu etike profesije dužni su svoj posao obavljati na savjestan i korektan način imajući u vidu često suprostavljene interese između zahtijeva komitenata i inspeksijskih organa. Revizijski posao se zasniva, prije svega, na statističkim metodama i otkrivanje nekih prevara može da bude u zoni statističke greške tj. postoji mogućnost njihovog neotkrivanja. Sama izjava revizora: „da potvrđuje da bez razumne sumnje finansijski izvještaji predstavljaju objektivne i istinite....“, treba tumačiti da revizor nije našao nepravilnosti i greške koje bi u određenoj mjeri dovele do sumnje u istinitost izvještaja. To znači, da može postojati lažiranje ili falsifikovanje nekih dokumenata koji mogu značajno uticati na nezakonit rad subjekta ali revizor nije bio u mogućnosti utvrditi istinitost istih ili ih uopšte nije otkrio. Ured za reviziju javnih institucija iz godine u godinu postiže zavidne rezultate u otkrivanju sve većeg broja raznih pojava nepravilnosti u radu istih. Otkriva sve veći broj raznih oblika nepravilnosti, zloupotreba pa i prevara. Parlamentarna komisija, na različitim nivoima, razmatra revizijske izvještaje ali ne preduzima adekvatne zakonske mjere. na taj način se nezavisan rad revizora Ureda za reviziju minimizira i kroz političke institucije aboliraju nezakonite radnje. Dakle, potrebne su duboke promjene i u političkom sistemu da bi se moglo stati u kraj nezakonitim radnjama i prevarama. Predmeti koji su dobili sudski epilog traju i desetinama godina a da nisu presuđeni a izvršioci sankcionisani.

Kada je riječ o finansijskom sektoru (Bankarstva i osiguranja) može se konstatovati da je tu najranije početo sa izgradnjom sistema internog nadzora kroz adekvnu izgradnju sistema internih kontrola i interne revizije, prije svega zahvaljujući činjenici da se većina tih institucija nalazi u ino-vlasništvu. Reviziju ovih institucija provode nezavisne međunarodne revizorske kuće. Tamo gdje to nije slučaj (kao u slučaju Pavlović banke i Banke srpske) afere i prevare su neizbježne. U ovom sektoru potrebno je izvršiti određene reforme u entitetskim Agencijama za bankarstvo, koje su zadužene za kontrolu i ispravnost rada banaka i osiguravajućih društava. Takođe, treba napomenuti da su i ove Agencije pod značajnim uticajem vladajućih političkih struktura.

Sektor malih i srednjih preduzeća u većini slučajeva ne podliježu reviziji. Manji broj njih koji su po Zakonu o računovodstvu i reviziji dužni da angažuju vanjskog revizora, pretežno je to više formalnog značaja. Karakteristično je da u ovom sektoru pretežni dio računovodstvenih poslova obavljaju samostalne računovođe, Agencije za računovodstvo i društva registrovana za obavljanje računovodstvenih poslova. Pojave koje se moraju spomenuti su koruptivnog

⁵⁰¹ MRevS-240“Revizorove odgovornosti u vezi s prevarama u reviziji finansijskih izvještaja“, tač.3.

karaktera, gdje postoji uska povezanost interesa Društva za obavljanje računovodstvenih poslova i dijela inspeksijskih organa (pojedini inspektori su rodbinski povezani sa takvim društvima, ili sami imaju registrovana društva za tu djelatnost) pa se tako izbjegava inspeksijska kontrola a omogućavaju različiti oblici poreske utaje, fiktivnog prikazivanja prometa, rad na crno i svi drugi mogući oblici korupcije i prevara. Teško ih je otkriti jer ih inspeksijski organi zaobilaze. U takvim uslovima, sticajem okolnosti i često nesvjesno i profesionalne računovođe postaju saučesnicima mogućih nezakonitih radnji.

Nije slučajno, što u posljednje vrijeme preovladava mišljenje da je korupcija zavladała svim segmentima društva i da je podloga za razvoj svih oblika nezakonitih radnji do organizovanog kriminala. Treba postaviti pitanje: može li računovodstvena profesija sačuvati svoj ugled i primijeniti kodks ponašanja koji od njih zahtijeva Odbor za računovodstvo, u ovakvom okruženju kao što je prikazano u predhodnim navodima. To je važno jer je računovodstvo jedan od ključnih elemenata da se izvede ili prikrije privredni kriminal. Statističko praćenje prevara prema profesijama navodi upravo računovodstvenu profesiju i rukovodiocce na najvišim položajima odlučivanja kao najčešće vršiocce prevara. Prema istraživanjima Udruženja ovlaštenih istražitelja prevara (ACFE- Association of certified Fraud Examiners) iz 2008.godine, čak 28,9% počinitelja prevara čine zaposleni u računovodstvenom sektoru. Zajedno sa njima 17,8 % rukovodioca na najvišim nivoima predstavlja brojno najveću skupinu izvršitelja prevara.⁵⁰²

4. ZAKLJUČAK

Integralno djelovanje menadžmenta, interne revizije i interne kontrole kroz temeljitu procjenu rizika od mogućih grešaka, prevara i sl. na svim nivoima upravljanja, jedini je ispravan način za uspješnu prevenciju i rano otkrivanje nezakonitih radnji. Potrebno je za svako radno mjesto identifikovati moguće rizike od nastanka šetnog događaja, precizirati zadatke i načine postupanja u sprečavanju i suzbijanju nastanka šetnog događaja. Ta obaveza se prvenstveno odnosi na zajedničko djelovanja menadžmenta, interne kontrole i interne revizije. Eventualno otkrivanje, u ranoj fazi, šetnog događaja pruža mogućnost korektivnog djelovanja i sprečavanja nastanka grešaka ili prevara. Interna kontrola i interna revizija su u funkciji kontrole i korekcije tj. čine interni nadzor nad djelovanjem poslovnog sistema.

Uloga vanjske revizije neće doprinijeti efikasnom sprečavanju nastanka šetnog događaja ali njegovo otkrivanje može zaustaviti ponavljanje istog u budućnosti. Odgovornost revizora – obavljajući reviziju u skladu sa MrevS-ovima, revizor je odgovoran za sticanje razumnog uvjerenja da su finansijski izvještaji promatrani kao cjelina bez značajnih pogrešnih prikazivanja, bilo da su uzrokovane prevarom ili greškom. Zbog internih ograničenja revizije, postoji neizbježan rizik da neke značajne greške u finansijskim izvještajima neće biti otkrivene, iako je revizija ispravno planirana i provedena u skladu sa MrevS-ovima.⁵⁰³

⁵⁰² ACFE-Association of certified Fraud Examiners, (2008) *Report to the Nation on Occupational Fraud and Abus*, p.54.

⁵⁰³ MRevS 200 "Opšti ciljevi nezavisnog revizora i obavljanje revizije u skladu sa Međunarodnim revizijskim standardima,, tačka A51.

Posljedica prepoznatih prevara ovise o okolnostima. Primjera radi, neka beznačajna prevara može postati značajna ukoliko je u takvu prevara uključen viši menadžment, i to iz razloga što postaje sumnja u vjerodostojnost i istinitosti već prikupljenih dokaza- tj. izjava menadžmenta o vjerodostojnosti računovodstvene evidencije i dokumentacije. Takođe postoji mogućnost zavjere koja uključuje zaposlenike, menadžment ili treće strane.

Literatura

- [1] Škarić Jovanović K., (2009), *Forenzičko računovodstvo-instrument zaštite interesa računovodstvene javnosti*, Zbornik radova 13. Kongres SRRRS, Banja Vrućica;
- [2] ACFE-Association of certified Fraud Examiners, (2008), *Report to the Nation on Occupational Fraud and Abuse*;
- [3] IFAC-International Federation of Accountants, (2015), *Managing Risk as an Integral Part of Managing an Organization*;
- [4] MRevS-240, *Revizorove odgovornosti u vezi s prevarama u reviziji finansijskih izvještaja*“
- [5] *Studija o organizovanom kriminalu u BiH*, Centar za sigurnosne studije-BiH, Sarajevo 2014;
- [6] *Zakon o računovodstvu i reviziji FBiH*, Službene novine FBiH, broj 83/09 od 30.12.2009.;